

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan
Magisterkurs i socialt arbete, SOA 205C
Ht 00/ Vt 01

JU ÄLDRE DESTO KLOKARE

UPPSATS OM INVANDRARES MED MUSLIMSK BAKGRUND
KUNSKAPER OCH ATTITYDER TILL ÄLDRE

Av: Ghassan Al-Jabari
Handledare: Håkan Jönsson

Abstract

The aim of this research was to reflect the view that immigrants with a Muslim background had on elders and their situation in Sweden. The questions on which the research was based upon were:

Which knowledge's has an individual with a Muslim background about elderly in Sweden?

Which attitudes have an individual with a Muslim background towards elderly?

Which attitudes have an individual with a Muslim background about elder's situation in Sweden?

This was done by using a questionnaire to immigrants/Arabs with a Muslim background. The first part of the questionnaire dealt with knowledge about elderly. This part was a repetition of an earlier research directed towards a selection of the Swedish population done by Lars Tornstam (1981).

The results of this research concluded that the most outstanding misconception about old people was that retirement pensioners often felt lonely. The same results were concluded in the research done in 1981. A part from that there were differences between the two rapport's in regards to which misconceptions that were most outstanding. The results also showed that immigrants with a Muslim background had a relative positive view on elders and old people's situation in Sweden. One saw it as important to take part of the old people's life experience and one had a great confidence for the treatment and care of elderly that we have today.

Innehållsförteckning

Förord.....	1
1. Inledning.....	2
1.1 Bakgrund.....	2
1.2 Problemformulering.....	3
1.2.1. Det mångkulturella Sverige.....	3
1.2.2 Åldrandet i den muslimsk kulturen.....	4
1.2.3. Muslimer och sjukvård.....	6
1.2.4. Sammanfattning.....	7
1.3. Definition av begrepp.....	8
1.3.1 äldre.....	8
1.3.2. Kultur.....	9
1.3.3 Religion.....	9
1.3.4. Islam och muslimer.....	10
1.3.5 Koranen.....	10
1.4. Syfte och frågeställningar.....	11
1.5. Metod och urval.....	11
1.5.1. Kvantitativ forskningsmetod i förhållande till mitt syfte.....	11
1.5.2. Validiteten och tillförlitligheten.....	12
1.5.3. Instrument.....	14
1.5.4 Genomförande.....	14
1.6. Tidigare forskning.....	15
1.6.1. Internationell forskning.....	15
1.6.2. Svensk forskning.....	16
1.6.3. äldre Invandrare, forskning.....	17
1.7. Teoretiska utgångspunkter.....	18
1.7.1 Aktivitetsteori och disengagemangsteori.....	19
2. Resultatredovisning.....	20
2.1 Presentation av respondenterna.....	20
2.2 Kunskaper om äldre.....	20
2.3. En jämförelse mellan Tornstams undersökning och min undersökning.....	24
2.4. Attityder till äldre.....	26
2.4.1. Sammanfattning om attityder till ålder.....	28
2.5. Kunskaper om äldre situationen i Sverige.....	29
2.5.1. Sammanfattning om kunskaper om äldres situationen i Sverige.....	31
3. Analys.....	32
4. Slutdiskussion.....	38
Källförteckning.....	40
Bilaga 1	

Förord

För att undersökningar av olika slag ska vara möjliga att genomföra behövs alltid ett samarbete mellan den som utför undersökningen och de personer som på något sätt berörs av undersökningen. Som författare till förläggande arbete om invandrares med muslimsk bakgrund kunskaper och attityder till äldre vill jag framföra ett tack till följande personer som varit mig till stor hjälp:

De personer som varit intervjupersoner och besvarat min enkät.

Alla kontaktpersonerna som va positiva till min undersökning och hjälpte mig att distribuera enkäterna.

Min handledare Håkan Jönson som vid handledningstillfällena alltid var beredd att diskutera och lotsa mig vidare under arbetets gång.

Ett särskilt tack till Sara Islam Andersson på statistiska Centralbyrån som hjälpte mig med kontroll av påståendena.

Stor tack för Marcus Knutagård som läste mitt arbete och har lämnat givande synpunkter på detta.

1. Inledning

1.1. Bakgrund.

Människans åldrande har förmodligen under all tid varit föremål för fantasier och spekulationer. Föreställningar som hänger samman med åldrandet finns både inom svensk och utländsk folktro sedan lång tid tillbaka. Ålderstrappan med olika steg för olika åldrar är ett exempel på en ofta använd symbol som finns inom allmogekonsten för att beskriva åldrandet.

Även i gamla texter kan åldrandet och föreställningar kring åldrandet återfinnas. I gamla testamentet beskrivs ett långt liv som en välsignelse och tecken på gudsfruktan (Bibeln, 1966). De som i bibeln beskrivs ha levat i enlighet med Guds vilja uppnådde också ett långt liv, till exempel anges att Metusalem blev 969 år och Noak far Lemek 770 år (Bibeln, 1966).

Även klassiska författare har i senare tid tagit upp åldrandet och ålderdomen. Ett berömt exempel är Shakespeares beskrivning av åldrandeprocessen i skådespelet "Som ni behagar". Där finns människans utveckling beskriven från "ett småbarn med gnäll och kräkningar på mammans arm" till den sista akten "andra barndomen med idel glömska, tandlösa, smaklösa, värdelösa" (Shakespeare, 1962).

Vetenskapen om åldrandet kallas gerontologi. Termen gerontologi är bildat av två grekiska ord, dels "geros" som betyder gammal man och dels "logos" som betyder lära. Användning av begreppet gerontologi i dess nuvarande betydelse kom vid sekelskiftet och brukar tillskrivas den ryska biologen, zoologen och nobelpristagaren Ilja Metjnikov (Berg, 1996). Det vetenskapliga studiet av åldrandet och äldre är däremot av sent datum. Det vi idag benämner som gerontologi började att ta form först under 1920-talet i USA. Som startpunkt brukar året 1922 ofta anges, då publicerades en studie som behandlade senare delen av livet författad av Stanley G. Hall (Albin, 1993). Inom gerontologi har, sedan mitten på 40-talet människans åldrande under olika kulturella förhållanden varit ett fält för forskning och debatt.

Denna studie ser jag som viktig för den framtida utformningen av vård- och omsorg kring individer med muslimsk bakgrund i Sverige. I ett större perspektiv är kunskap viktig för ödmjukhet och respekt för olika individers syn på åldrandet oavsett kön, religion och kulturell bakgrund. I mötet med individen måste vi se henne och förstå att synen på åldrandet och individens förväntningar kring åldrandet influeras av händelser under livsloppet, den tid hon lever i, religion samt kultur. Då individen lämnar av fri vilja eller tvång de ramar som formar åldrandet i ett land och bosätter sig i ett annat land möter hon en syn och utformning av åldrandet som påverkats av en för individen främmande kultur och religion. Jan Samuelsson, är författare till en bok som kom ut 1999 med titeln *Muslimers möte med den svenska sjukvården och skolan*, menar att vi i Sverige tenderar att underskatta religiositet som formande faktor, både på individ- och samhällsplanet. Orsaken till att vi gör detta beror på att kristendomen numera intar en svag position (Samuelsson 1999:14ff).

Intresset för detta ämnesområde väcktes på grund av den artikel jag skrev när jag läste socialt arbete med äldre under vårterminen- 99 ”Invandrare och demens”, då jag blev fördjupad i problematiken kring sjukdomen demens och konsekvenserna för den äldre invandraren vid förlust av det svenska språket. I litteratursökningen visade det sig att det saknades kunskap om invandrades/flyktingars, med muslimsk bakgrund attityder till äldre och deras kunskap om äldres situation i Sverige.

1.2. Problemformulering.

I problemformuleringen kommer jag att ge en bild av Sverige som mångkulturellt-samhälle med fokus på de invandrare/flyktingar som har en muslimsk bakgrund. Jag kommer vidare att skildra åldrandet och hur det är att vara gammal i den muslimska kulturen.

1.2.1. Det mångkulturella Sverige

Ända sedan 1930-talet har Sverige varit ett invandrarsamhälle, vilket har tagit emot allt fler etniska grupper och detta har medfört att Sverige idag är ett samhälle som förändrats från att ha varit ett relativt etniskt homogent samhälle till ett samhälle innehållande många olika etniska grupperingar utifrån etnicitet, språk och religion. Denna förändring av det svenska samhället har fått som konsekvens en omfattande diskussion angående invandares plats i detta samhälle, där begrepp som assimilation, integration och segregation förekommit.

Diskussionen angående invandrare i de svenska majoritetssamhället är av fundamental betydelse och är tvungen att fortsätta.

Muslim är den som accepterar islam som sin tro, dvs. först och främst innehållet i Koranen, som är absolut normerande, men även innehållet i sunna (sed), traditionssamlingar som beskriver hur profeten Muhammed betedde sig i olika situationer. I de folkräkningar som görs i Sverige vart femte år ingår inte religiös tillhörighet, men en uppskattning gjord av Samuelsson (1999) visar att det år 1998 fanns ca 300 000 muslimer i Sverige. Av dessa kan minst 100 000 bedömas vara aktivt troende. Detta gör islam till det näst största religiösa samfundet i Sverige.

Invandrare /flyktingar med muslimsk bakgrund har kommit från olika länder. Enligt Christer Hedin (Socialmedicinsk tidskrift, 7-8,1996, s363f) indelas invandrare/flyktingar med muslimsk bakgrund i två grupper. Den första gruppen är invandrare/flyktingar med muslimsk bakgrund som kommit från t ex arabiska länder, den andra gruppen är Europas muslimer d vs de som kommit från Jugoslavien och Turkiet. Man kan inte betrakta invandrare/flyktingar med muslimsk bakgrund som en homogen grupp eftersom de har kommit från olika länder och olika kulturer och islam har olika betydelse för dem. Enligt Christer Hedin anpassar sig Europas muslimer snabbare än andra muslimer, därför kan man tala om en form av islam som brukar kallas "euroislam"(s.32). Han anser att det stora problemet för invandrare/flyktingar med muslimsk bakgrund som icke är Europeiska muslimer är att de känner sig främmande för vissa drag i den europeiska kulturen och lyfter sin religion som en sköld emot allt främmande. Trots alla olikheter är islam och det patriarkaliska- muslimska familjemönstrets seder, normer och värderingar det som gäller.

1.2.2 Åldrandet i den muslimsk kulturen

I den muslimska kulturen har familjen stor betydelse och muslimer betraktar ensamheten som en sorts sjukdom. Individen ingår i ett familjenätverk där var och en har sin roll och rangordningen är given med könsuppdelade ansvarsområden, plikter och rättigheter. Med ökad ålder följer en ökad ärbarhet och därmed också ett större antal rättigheter. Familjen ska alltid utå framstå som enig, stark och osårbar. Ingen ska kunna slå ned på något och man ska alltid tänka på att "inte hänga ut sin smutsiga byk". Problem ska lösas inom familjen. Och världen utanför är mindre viktig. Ansvar och engagemang gäller först och främst familjen samt samhället kommer i andra hand.

Familjen räknar med att medlemmarna av solidaritet och lojalitet alltid är villiga att offra sig och beredda att hjälpa varandra. Det är självklart vid barnafödslar, bröllop, dödsfall och om någon familjemedlem lider nöd eller skada. Om en familjemedlem är sjuk, handikappad eller arbetslös ska familjen göra allt för att hjälpa. Islam slår vakt om familjen och där med får de äldste medlemmarna ett större värde.

Det finns olika drag i Islam som framhäver de äldres och ålderdomens värde. Koranen innehåller klara uppmaningar att ta hand om sin föräldrar. I Zetterseens Svenska översättning heter det i sura 17:24-27:

”Dina föräldrar ska du också behandla väl, vare sig den ena eller båda tillbringar sin ålderdom hos dig. Säg inte ”fy” å dem och var inte ovänlig mot dem utan tala vördnadsfullt till dem. Sänk ödmjukhetens vingar inför dem av barmhärtighet och säg: ”Herre, förbarma dig över dem på samma sätt som de fostrade mig, då jag var liten!” Er herre känner bäst vad som dväljes i deras sinnen. Om ni är rättfärdiga, så är han förvisso överseende mot de botfärdiga.”

Det bör kanske tilläggas att det alltid är Gud som talar i koranen. Gud uppmanar i denna text människan att erinra sig vad föräldrarna har gjort mot barnen.

Naser Khade (1998) hävdar i boken ”Familjeliv och levnadsmönster bland mellanösterns muslimer” att västvärlden som dominerat av ”linjärt erfarenhetsutbyte”, dvs. erfarenheter och kunskaper som de äldre i väst samlat på sig under ett långt liv, åsidosätts och blir överflödiga. Äldre kunskap och erfarenhet har inget värde för de unga som kan läsa sig till kunskap. Muslimer anser att äldres baskunskaper, insikter och erfarenheter inte bara är användbara utan nödvändiga i de yngres vardag. Sociologer betecknar den muslimska kulturen som är dominerad av ”cirkulärt erfarenhetsutbyte” (Khader, 1998 s109).

Att bli äldre i ett muslimskt land betyder inte att man förlorar betydelse i samhället eller inför anhöriga, utan snarare tvärtom. Gamla hyllas ofta med stor respekt både i samhället och inom familjen och barn känner det som sin plikt att inte bara försörja sina, ibland hjälpbehövande föräldrar, utan också att ge dem ömhet och respekt. Det är framför allt sönerna som är skyldiga att sköta sina hjälpbehövande föräldrar och be dem att flytta till sig., när de blir ensamstående eller när de behöver varaktig hjälp, men detta undanröjer inte de andras plikt och ansvar gentemot sina närstående äldre. Att ta hand om föräldrarna innebär samtidigt att få

en realistisk chans att aktivt delta i den nya familjens daglig liv. De gamla föräldrarna bör inte förhindras från att känna sig som familjens oskiljaktiga och ständiga medlemmar. Därigenom medför detta inte bara en komplicerad relation av maktkamp och kärlek utan också ansvar, skyldighet och trygghet i det ömsesidiga förhållande som byggs upp mellan nya kärnfamiljer och de äldre föräldrarna (Eyrmulu, 1998, Khader,1998).

1.2.3. Muslimer och sjukvård

Inom svensk omsorg- och sjukvård av äldre muslimer är det viktigt för båda parter att inhämta kunskaper om den andre. Troligtvis är det så att kunskap inte hjälper oss hela vägen att förstå den människa vi möter i olika sammanhang och situationer. Samuelsson säger t ex. att; ”Med kunskap uppdagar inte alltid bara ”tilltalande” fakta, som att alla människor egentligen är lika varandra och strävar mot samma mål. Den kan också uppdaga att skillnaderna mellan mig och den andre är betydande och att skillnaden inte ligger där jag föreställde mig att den låg utan på ett helt annat ställe” (Samuelsson, 1999, s 58).

Samuelsson menar att konsten är att respektera individens tankesätt och livsmål även om det visar sig att det finns stora skillnader från de tankesätt och livsmål som man själv har. För en del individer vållar detta ett problem och personen faller in i ren etnocentrism, dvs. att man gör allt för att ”omvända” den andre till den egna livsstilen (Samuelsson 1999).

Samuelsson menar att i en jämförelse av turkiska och arabiska kvinnor med svenska kvinnor idag vad beträffar lidandets uttrycksformer generaliserar han på följande vis: Han beskriver att han får intrycket vid intervjuer och en genomgång av skriftliga källor att turkiska och arabiska kvinnor väntar längre än svenska kvinnor med att signalera smärta/lidande/sjukdom. Men när man gör det sker det på ett sätt som vi ur ett svenskt perspektiv uppfattar som drastiskt. Vi skulle kunna beskriva det som uppslitande scener där kvinnan klagar högt, jämrar sig, gråter, vägrar gå upp ur sängen, faller omkull på golvet etc. De här uttrycksätten förstås av den turkisk/arabiska omgivningen. I den här situationen uppstår lätt missförstånd både från den arabiska kvinnans tolkning av den svenska sjukvårdspersonalens beteende och bemötande och den svenska sjukvårdspersonalens tolkning av den arabiska kvinnans uttryck för sjukdom och lidande. Så långt det är möjligt bör en sjuk person inte ropa ut sin smärta och sin ångest utan försöka behålla en viss kontroll över sättet att uttrycka lidande, speciellt om andra

personer finns i närheten. Att söka psykologiska skäl till olika hälsoproblem och beteende är i allmänhet främmande för muslimer (ibid.).

Muslimers attityder till nakenhet har betydelse vid kontakt med sjukvården. Den troende skall skylla sin kropp inför andra. En muslimsk kvinna kan uppfatta det som olämpligt att kavla upp ärmen på blusen för att blodtyck skall tas. Om en manlig läkare skall lyssna på hennes hjärta kommer hon sannolikt att bli mycket illa berörd om hon ombeds att ta av sig blusen. Den islamiska uppfattningen är att män skall behandlas av män och kvinnor av kvinnor sålångt det överhuvudtaget är möjligt. Detta kan skapa svåra situationer då muslimska invandrare möter svensk sjukvård (ibid.).

Ett antal traditioner understryker att den troende skall besöka de sjuka för att inge dem hopp och för att ordna med bekvämligheter. Muhammed har enligt en tradition sagt att det är en svår underlåtelse i Guds ögon att inte besöka de sjuka. Den friska skall be för den sjukes tillfrisknande, men den sjuke skall också be för den friske. En sjuks böner uppfattas särskilt väl av Gud genom att den sjuke befinner sig i ett renat tillstånd under sin sjukdom. Det är enligt islam förbjudet för en sjuk att be om att få dö eller önska sig döden. Dödshjälp uppfattas som mord (ibid.).

När den person är döende skall hon eller han ligga vänd mot Mecka och om det är möjligt uttala den islamiska trosbekännelsen, samt be Allah om förlåtelse för sina synder. Om personen är för medtagen för att själv kunna uttala trosbekännelsen skall de närvarande göra det. Det är viktigt att de närvarande ber för den sjuke och att den sjuke, om möjligt, ber för de närvarande. Den sjukes böner har stor kraft eftersom att de framförs i ett "renat" tillstånd. När hjärtat definitivt slutat slå är en människa död enligt islam. Hjärndödsbegreppet accepteras inte. Inställningen till dödshjälp är mycket avvisande inom islam.

Den döda skall enligt islam tvättas så snart som möjligt av de anhöriga eller av imamen. Det är vanligt att muslimer själv vill utföra tvättningen även när döden inträffar på ett svenskt sjukhus. Obduktion får endast ske om den döden förorsakats av någon ovanlig sjukdom som behöver utredas för att möjligheterna att bota eller förebygga sjukdomen i fråga skall bli större i framtiden. Om obduktion företagits skall organen sättas tillbaka på sin plats i kroppen inför begravningen. Samuelsson menar att det är den vanliga föreställningen inom islam att människan som helhet kommer att existera i den kommande tillvaron. Det är alltså inte bara

”själen” som lever vidare, detta synsätt leder till att kremering är förbjuden inom islam. Den traditionella islamiska begravningen sker inom 24 timmar efter döden. Detta är vanligen omöjligt i Sverige. En vanlig önskan bland muslimska invandrare i Sverige är att få dö i hemlandet (ibid.).

1.2.4. Sammanfattning

I problemformuleringen har jag skildrat en del av de traditioner och den religion som påverkar den muslimska personen. För den muslimska familjen är de gamla en del av familjesystemet. Om den gamla flyttas till sociala institutioner som särskilda boende gå något förlorat. Den gamla känner sig kanske inte lika närvarande, nyttig, inflytelserik och älskade på institutioner som hos sina släktingar, söner och döttrar. I familjen får de gamla dessutom en möjlighet att dela sitt kvarvarande liv med nästkommande generation, sina barn och barnbarn.

Det kan vara så att sociala institutioner i Sverige ger bättre service och tjänster till de gamla människor än de får hemma hos sina släktingar i ett muslimskt land. Samuelsson menar att det finns värderingskonflikter inom vissa områden mellan islam och majoritetskulturen i Sverige. Mitt utgångsläge är att vi har ett mångkulturellt samhälle i Sverige. Vad som kan diskuteras enligt Samuelsson är hur relationer mellan olika kulturer skall regleras, på vilka punkter värdegemenskap är möjlig/eftersträvsvärd och med vilka medel ett visst mått av värdegemenskap skall upprätthållas (Samuelsson 1999).

Den svenska vård- och omsorgen kommer att i allt högre utsträckning komma i kontakt med äldre invandrare/flyktingar och deras speciella problem. Den vård och omsorg som invandraren/flyktingen kommer att möta är påverkad av de värderingar och attityder som finns i det svenska samhället. I mötet med den äldre invandraren kommer det finnas förväntningar och krav på vården och omsorgen som baseras på de värderingar och attityder som finns hos den specifika invandrargruppen.

1.3. Definition av begrepp.

1.3.1 äldre.

Begreppet ”äldre” kan i olika sammanhang ha olika innebörd. Anders östnäs, sociolog och universitetslektor vid Lunds universitet, menar att åldersgränsen är en social konstruktion för svenska förhållanden, där samhället bedömer att det är lämpligt att medborgaren i normalfallet lämnar arbetslivet. Pensionsåldern bestäms alltså i första hand utifrån det

kronologiska åldrande (Östnäs 1995, s 187). I en artikel i Vål & Ve (1991, se 18) menar Arne Järtelius, författare och journalist, att användningen av den svenska pensionsålder även för invandrare, kan vara problematisk, eftersom pensioneringen i ursprungsländerna antingen kan ske mycket tidigare eller mycket senare än 65 år. Med ” äldre ävses i denna uppsats personer som är 65 år eller mera.

1.3.2. Kultur.

Kultur är ett begrepp som används i många sammanhang. Därför är det viktigt att klargöra vad som avses här.

Rent lexikaliskt förklaras kultur med ”gestaltning av mänsklig verksamhet, inom ett folk eller en grupp o.d. Särskilt med tanke på vetenskap, konst, litteratur och religion...” (SAOL 1994, s300).

Åke Daun, professor i etnologi vid Stockholms universitet, menar att en homogen kultur är integrerad, dvs. människorna står varandra nära etniskt, moraliskt, språkligt osv. Den ställer inte så höga krav på flexibilitet och anpassningsförmåga just av den anledningen och därför anpassa sig lätt människan till regelsystemen i den. Vidare menar Daun att även om kulturen är homogen så innehåller den frågor och problem som innebär skillnader inom kulturen. Detta innebär att man inte kan generalisera kulturer: det finns alltid variationer inom dem. Han menar avslutningsvis att det kanske är dags att ”dekonstruera” det gängse kulturbegreppet som föreställningen om ett sammanhängande tankesystem, men i samma andetag menar han att det faktiskt existeras mönster och regelbundenheter (Daun 1994, s 118-122, 223).

Haluk Soydan, fil. Dr i sociologi och professor i socialt arbete vid högskolan i Örebro, menar att kultur är allt som människor lärt sig om vad som är rätt eller fel, bra eller dåligt osv. Av detta följer att kulturinnehållet förändras över tid. Individerna inom en grupp är oftast omedvetna om gruppens kultur, eftersom den ses som självklar. Inte förrän de byter kulturmiljö märker de den egna kulturen. Det finns två sätt att bedöma kulturer. Den ena är det etnocentriska, dvs. man utgår från den egen kulturen och menar att den är ”den bästa av alla världar”, den andra är det kulturrelativistiska, vilket inte värderar, utan endast beskriver kulturerna utifrån deras egna förutsättningar. Det etnocentriska perspektivet blir problematiskt när man ska bedöma företeelser i en viss kultur i ett mångkulturellt samhälle, varför det kulturrelativistiska perspektivet är att fördras. Men inte heller det perspektivet är befriat från

komplicerade överväganden. Hur bedömer och hantera man till exempel vidskeplighet istället för sjukvård, kvinnlig omskärelse eller barnaga som alla är företeelser i kulturer som existerar i Sverige idag? (Soydan 1995, s 169).

1.3.3 Religion.

Religionens roll i samhällsvetenskaperna har behandlats av flera stora tänkare. De har studerat hur religionen påverkar människors värderingar och handlingar. Enligt Feuerbach, en tysk tänkare, består en religion av värderingar och uppfattningar som skapats av människor under den kulturella utvecklingen men som felaktigt kommit att projiceras på gudomliga krafter eller på en Gud. Eftersom människor inte till fullo inser sin egen historia, har de en benägenhet att tillskriva Gudarna sina socialt skapade värden och normer (Giddens, 1994, s 367). Feuerbach använder termen alienation för att beteckna uppkomsten av Gudarna eller gudomliga krafter som inte har med människan att göra. Värde och ideer som skapats av människan har kommit att uppfattas som en produkt av främmande (latin "alienus") eller annorlunda väsen, nämligen religiösa makter och Gudarna. Medan alienationens effekter i det förgångna har varit negativa, kommer enligt Feuerbach en förståelse av religionen som alienation att innebära stora förhoppningar inför framtiden.

Karl Marx accepterar uppfattningen att religionen står för en form av alienation av människan (Giddens, 1994, s 368). Man tror ofta att Marx förhöll sig starkt ogillande till religionen, men det är inte hela sanningen. Religionen, enligt Marx, är "hjärtat i en hjärtlös värld"- en tillflykt från vardagens realiteter. Enligt Marx kommer religionen i dess traditionella form att försvinna, något som är av godo. Men de positiva värden som finns inneslutna i religionen kan bli en ledstjärna för att hela mänskligheten ska få det bättre, inte att vi missuppfattar vad dessa ideal och värden egentligen är för något.

1.3.4. Islam och muslimer

Islam är religion och kulturtradition med ursprung i profeten Muhammeds verksamhet i Mekka (ca. 610-622) och i Medina (ca. 622-632) på Arabiska halvön. Ordet betyder "underkastelse", dvs att följa Guds, Allahs bud såsom de är nedtecknade i Koranen, islams heliga skrift. Trons fem grundpelare är, 1. Trosbekännelsen, 2. De fem dagliga böerna, 3. Allmosorna till de fattiga, 4. Fastan i månaden Ramadan, 5. Vallfärden till Mekka. Gudstjänstlokal är mosken. Islams anhängare kallas för muslimer. Det finns två

huvudinriktningar inom islam: sunniter och shiiter. Det finns ca 935 miljoner muslimer i världen idag. Islamiska sharia (lag) är i flera länder grunden för rättssystemet och den administrativa ordningen (Bowker, 1997, s 161).

1.3.5 Koranen.

Koranen är islams heliga skrift, indelad i 114 verser (sura) ordnade efter längd. Skriften består av uppenbarelser som profeten Muhammed fick av Allah genom ängeln Gabriel. Koranen nedtecknades och sammanställdes efter Muhammeds död. Koranen är Guds uppenbarelse av hans tal (kalam) eller ord och den är islams fundament. Samma budskap har framförts av tidigare profeter, såsom Moses och Jesus, men enligt islam, har människorna förvanskat det budskap som anförtrott och därför är det endast Koranen på arabiska som uttrycker Guds sanna ord. Det är därför som Koranen inte utan vidare kan översätta till något annat språk. Något går alltid förlorat, men det finns många översättningar, bland annat till svenska. Även om Koranen beskriver sig själv som en ”tydlig bok” (vers 2:2 och 12:2) kräver somliga avsnitt tolkning.

Koranen betyder uppläsning och ordet har sedan gammalt reciterats fram. Koranens 114 verser täcker många områden. De är ursprungligen inriktade på Guds enhet, Guds roll i historien, Muhammeds roll som Hans profet, den yttersta domen och behovet av att hjälpa andra människor. Senare verser behandlar allmänna, samt legala, etiska och sociala frågor (Bowker, 1997:166).

1.4. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att spegla vilken syn invandrare med muslimsk bakgrund har till äldre och äldres situation i Sverige.

Mina frågeställningar är följande:

- Vilka kunskaper har en individ med muslimsk bakgrund om äldre i Sverige?
 - Vilka attityder har invandrare med muslimsk bakgrund till äldre ?
- Vilka attityder har invandrare med muslimsk bakgrund till äldres situation i Sverige ?

1.5. Metod och urval.

1.5.1. Kvantitativ forskningsmetod i förhållande till mitt syfte

Jag har använt mig av ett kvantitativt arbetssätt via enkäter för att på kortare tid nå en större urvalsgrupp, enkäten är lätt att upprepa och det kvantitativa arbetssättet har hög reliabilitet. Enkätens utformning är slutna frågor med svarsalternativ. Objektiviteten i den kvantitativa forskningsmetoden ser jag som viktigt för att minska den personliga påverkan av aktören, jag är dock medveten om att frågornas utformning i enkätformuläret kan påverka aktörens svar. Fördelar med att göra enkätstudier, jämfört med t.ex. intervjuer, är möjligheten att nå ut till en större respondentgrupp. Det insamlade materialet blir enkelt och entydigt att sammanställa och tolka. Svagheter med den kvantitativa metoden är att forskaren inte kan garantera att den information som samlas in är relevant för de frågeställningar som ställs upp (Holme & Solvang, 1991:84-89). En nackdel med en kvantitativ undersökning är att bortfallet sannolikt blir större än vid en kvalitativ undersökning.

I min undersökning har jag valt att undersöka en bereddare grupp av invandrare med muslimsk bakgrund. I valet av aktörer kommer jag att ta hänsyn till och verka för en spridning i valet av aktörer då det gäller faktorer som ålder, kön, antal år som personer bott i Sverige och utbildning. I de ovan nämnda faktorerna tror jag att jag kan finna skillnader i attityder till äldre som kan påverkas av, hur gammal aktören är, om man är kvinna eller man, antal år som personen har bott i Sverige något som kan påverka graden av integrering.

Den undersökningen är utförd på en grupp av 100 stycken invandrare/flyktingar med arabisk muslimsk bakgrund. Valet av respondenter med arabiskt ursprung grundar sig på att arabiska länder speglar av islamiska kultur. Attityder och värderingar i de arabiska länderna grundar på den islamiska anden. Islam i de arabiska länder är mer en religion. Islam i arabiska länder ger människor bestämda anvisningar, som skall följas i livets alla förhållanden. Anvisningarna är allomfattande och inkluderar moraliska, andliga, sociala, politiska och ekonomiska sidor av tillvaron.

Koranen innehåller klara verser som framhäver att islam från araber till araber och islams kultur går hand i hand med den arabiska kulturen.

”L.R. Detta är den tydliga skriftens verser. Vi hava förvisso sänt den som en arabiska Koran, för den händelse I månaden hava förstånd”.(Zetterseen, 1994, vers 12:1-2).

och

”Vi hava ju i denna Koran framställt allehanda liknelser för människorna, för den händelse de månade låta förmana sig. En arabiska Koran, som icke innehåller något skev, för den händelse de månade frukta Gud”.(Zetterseen, 1994, vers 39:28-29).

1.5.2. Validiteten och tillförlitligheten

Förvirringen avseende begreppen validitet och reliabilitet är stor. Något uttömmande definition som alla är överens om och använder finns inte. De många aspekter som innefattas av begreppen går dessutom in i varandra. Med validitet avser jag främst att frågorna var är tillräckligt tydliga och att de täcker ett tillräckligt omfattande område för att kunna anses mäta det som enligt syftet skulle mätas. Med reliabilitet (som hädanefter betecknas tillförlitlighet) avser jag främst avsaknaden av felkällor.

Metodtriangulering inom metoden, dvs att t ex använda flera olika attitydskalor om samma sak eller olika infallsvinklar på en frågeställning i enkäten är sätt att öka tillförlitligheten. Å andra sidan får en enkät inte vara för omfattande annars riskeras bortfall, dvs att respondenter inte svarar på alla frågor p g a tolkningssvårigheter eller inte svarar överhuvudtaget. För att uppnå uppsatsens syfte men samtidigt minimera antalet frågor ansåg jag det vara bättre att satsa på relevanta och tydliga frågeställningar. Jag har i hög grad använt slutna, specifika frågor för att underlätta analys och minska risken för feltolkning. Jag översatte enkätundersökningen till arabiska för att undvika missförstånd eller feltolkning så mycket som möjligt.

Svenning anger fyra övergripande kategorier för felkällor: urvalsrelaterade fel, insamlingsrelaterade fel, kodningsrelaterade effekter och analysrelaterade effekter (Svenning, 1996: 55ff).

Urvalsrelaterade fel blir ett faktum i totalundersökning när undersökningen vänd sig till felgruppen. Syfte med föreliggande undersökning var att undersöka invandras med muslimsk bakgrund attityder till äldre. Mina intervjupersoner som svarade på enkäten är invandrare med muslimsk bakgrund. Antal kvinnor som besvarade på enkäten är mindre än männen och jag tror att det beror på att de muslimska kvinnor inte vana vid sådan undersökning. Ett annat problem i undersökningen är att den äldsta gruppen (60-69) består av två personer. Den kan leda till att undersökningens resultatet inte kan ge en tydlig bild av denna grupp.

insamlingsrelaterade fel avser fel som uppstår när forskningsobjektet påverkas av

forskningssituationen, t ex forskarens närvaro och frågeställningar. Svaren kan också påverkas av frågornas formulering. För att undvika sådan problem översattes enkäten till arabiska. Dessutom frågorna är en upprepning av en tidigare studie utförd av Lars Tornstam 1981 och att detta betyder att frågorna är beprövade och tidigare har visat sig fungera väl i frågeformulär.

Risken för felkodning i denna undersökning är minimal. Svaren från intervjupersonerna matades in i sammanställningsprogram av en erfaren person och inmatningens riktighet kontrollerades. Sammanställningen sköttes av datorn.

Anlysrelaterade effekter p g a t ex feltolkning eller att variabler fattas behandlar jag i presentationen av under

1.5.3. Instrument

För att mäta kunskaper och attityder hos undersökningsgruppen användes en enkät med totalt 34 frågor (bilaga 1).

Fråga 1-4 tar upp bakgrundsinformation, kön, ålder, tid i Sverige och högsta skolutbildning. Fråga 5-21 är samma påstående, med rätt eller felsvar, som användes av Lars Tornstam vid undersökningen 1981 om kunskaper och okunskaper om äldres förhållanden.

Fråga 22-26, som användes av Lars Tornstam vid undersökningen 1981, utgörs av påståenden om äldre som grupp. Påståendena 22,23 och 26 uttrycker något positivt för äldre. Fråga 25 uttrycker på samma sätt något negativt.

Fråga 27- 34, som användes av Lars Tornstam vid undersökningen 1981, är påståenden om äldres förhållande i Sverige, äldre och samhället. Här är de positiva påståendena 27, 28 och 29. De negativa 30, 31 och 32.

Svarsmöjligheterna på frågorna 22-34 är utformade som en femgradig skala och kan besvaras från ”instämmer helt” till ”instämmer inte alls”.

1.5.4 Genomförande.

Undersökningen är genomförd genom att jag har kontaktat några kvinnliga och manliga bekanta som bor på Rosengård i Malmö/ och Helsingborg. Valet av Malmö, Helsingborg

grundar sig på att båda tvåstäderna har en stor invandrare population från arabiska länder.

Kontaktpersonerna blev informerade om undersökningen dess syfte.

Kontaktpersonerna valde på egen hand ut de personer som skulle besvara enkäten. Det var inte viktigt att intervjupersoner kan bra svenska eftersom frågeformuläret var på svenska och arabiska.

Totalt besvarades 68 av de 100 utsända enkäterna. Flera möjliga orsaker finns till det bortfall som uppkom. Genom att kontaktpersonerna kom att vara ett mellanled mellan mig och undersökningarna minskade möjligheten att direkt nå dessa med påminnelse.

Kontaktpersonerna att träffa de som ursprungligen fått enkäten för att ge påminnelse är ytterligare en faktor.

1.6. Tidigare forskning.

1.6.1. Internationell forskning.

Det första större forskningsarbete som beskrev olika kulturernas syn på åldrande publicerades 1945 av Simmons, LW. Simmons beskrev 71 samhällen som han klassade som primitiva. Han valde ut fyra faktorer (ekonomisk och politisk struktur, släktskapssystem, religion och boendeformer) och relaterade dessa till vilken prestige och vilka positioner de äldre innehade i samhället (Simmons, 1945). Simmons undersökning visade att de äldre tillskrevs hög prestige endast så länge som detta var kopplat till viktiga positioner i samhället eller familjen. Ålder i sig var endast i undantagsfall en egenskap som gav prestige.

Ett senare forskningsarbete som utmynnade i en formulering av en mera generell teori kring åldrande och kulturell omgivning utfördes Cowgill och Holmes i början av 1970-talet.

Med utgångspunkt i bland annat Simmons arbete formulerade Cowgill och Holmes en serie hypoteser. Hypoteserna delades upp i två grupper "universals" som gäller i alla kulturer och "variats" som beskriver skillnader mellan olika kulturer.

Cowgill och Holmes studerade olika typer av samhällen. Dessa samhällen klassades efter ett antal kriterier som primitiva eller moderna. En serie hypoteser testades och ansågs bli bekräftade i undersökningen. Undersökningens huvudhypotesen var att "the status of the aged in the community is inversely proportional to the degree of modernization of the society" (Cowgill, Holmes, 1972:8). Även denna huvudhypotes ansågs bli bekräftad. Cowgill

och Holmes anser att man generellt kan säga att de äldres status bli lägre ju modernare samhället är som man lever i.

Både Cowgill och Holmes kom att vara för sig nyansera och förändra den ursprungliga huvudhypotesen. Enligt Holmes kommer sambandet låg status och modernt samhälle att framför allt vara märkbart i vissa samhällen. Det är samhällen som lägger stor vikt vid begrepp som "personal achievement, independence, private property and security based on individual activity" (Holmes, 1983:185). I moderna samhällen där staten garanterar en viss säkerhet skulle sambandet inte vara så tydligt.

Cowgill kom att överge ståndpunkten att det fanns linjärt samband mellan grad av modernitet och äldres status. Han omformulerade den ursprungliga huvudhypotesen till att äldre har låg status i jägar/samlar samhällen, högre i jordbrukarsamhällen, en nedgång i samband med industrialisering och åter högre status i det postindustriella samhället (Cowgill, 1986). Cowgill och Holmes moderniserings teori har haft stor påverkan på den gerontologiska forskningen om de äldres ställning och synen på åldrandet i olika kulturer.

1.6.2. Svensk forskning

Även i Sverige kan inflytande från Cowgill och Holmes teori ses. Gunhild Hammarström-Tornstam använder samma material som Cowgill och Holmes och gjorde en ny analys av det. Hennes syfte med studien var att studera hur synen på individen förändras med avseende på ökande ålder i olika samhällen (Hammarström-Tornstam, 1975:143). Hur synen förändras studeras med avseende på två begrepp, status och prestige. Status definieras som den betydelse samhället eller grupp tillskriver den position som individen har (Hammarström-Tornstam, 1975:13). Prestige anges som det anseende, den respekt som visas individen av andra individer, oberoende av positioner (ibid). Enligt henne kan man inte se det av Cowgill och Holmes beskrivna sambandet mellan grad av modernisering och äldres status. Istället finner hon att det är i samhällen som är i förändring som en negativ utveckling av äldres status sker (Hammarström-Tornstam, 1977).

En stor forskarinsats om äldre och äldres situation i Sverige har utförts av projektet "Äldre i samhället- förr, nu och i framtiden". Projektet startades 1977 och pågick till 1990. 1981

utfördes en studie på attityder till äldre som en del i projektet ”Äldre i samhället- förr, nu och i framtiden”. Studien leddes av Lars Tornstam.

Som metod vid studien användes en enkät som besvarades av 1270 personer i åldrarna 15-75 år. Enkäten utformas som en serie påståenden om äldre och deras levnadsförhållande.

Påståendena skulle bedömas som rätt eller fel. Enkätens utformning som en serie av påståenden hämtades från tidigare amerikanska studier.

Resultatet av studien visade att kunskapsnivå var högre bland de äldre som svarade. Det fanns också ett samband mellan hög utbildningsbakgrund och låg kunskapsnivå (Tornstam, 1983).

1984 utfördes en ny studie av Tornstam. Studien tar upp hur vi i olika socialpolitiska avseenden ser på de äldres ställning i samhället. Resultatet visar att det ofta finns en positiv socialpolitisk attityd till äldre (Tornstam, 1985).

1985 undersökte Tornstam också attityder till äldre avseende på attitydernas känslomässiga komponent. En mätning gjordes av olika personer känslomässiga inställning till fiktiva personer med olika egenskaper. Resultatet sammanfattas till att det inte är åldern i sig som är det viktigaste när det gäller de känslomässiga attityderna till någon. Det är istället i vilken grad som man uppnår vissa i samhället högt värderade ideal som är bestämmande. Ideal som vårt samhälle lyfter fram är framför allt oberoende, produktivitet och hälsa (Tornstam, 1985).

1.6.3. Äldre invandrare, forskning.

En viss forskning finns utförd kring äldre invandrare i Sverige och deras situation. Lisbeth Sachs gör i rapporten ”Gamla invandrare i Sverige” en grundläggande inventering av problem vid planering för invandrares äldreomsorg (Sachs, 1980). Ålén och Schierup

Tidigare forskning i Sverige har bl.a. gjorts av socialstyrelsen och invandrarverket på uppdrag av regeringen i syfte att kartlägga de äldre invandrarernas levnadsvillkor i Sverige. Projektets resultat sammanfattades i rapporten En mångkulturell äldreomsorg (1991). Där drogs slutsatsen att det gjordes för lite för äldre invandrare. Författarna menar att de äldre invandrarerna har dålig kontakt med den svenska äldreomsorgen och att deras levnadsvillkor generellt är sämre än den övriga befolkningens. Rapporten ger en dyster bild av äldre invandrares situation: de löper stor risk att hamna i isolering, passivitet och utanförskap. En tanke är att både invandrare och gamla människor diskrimineras, och att äldre invandrare därför skulle vara dubbelt utsatta. Invandrare diskrimineras på grund av att de

tillhör en minoritet, äldre på grund av sin ålder. Äldre invandrare skulle därför vara extra diskriminerade (Ronström 1996).

I en studie gjord av (Songur, 1992) framgår det att äldre invandrare från Mellanöstern kommer från ett traditionellt samhälle till ett modernt ställer dem inför nya svåra situationer. Villkoren för deras ålderdom försvåras ytterligare när deras fysiska och psykiska tillstånd försämras. Mötet med det svenska samhället skapar ett stort gap mellan den egna världsbilden och de nya samhällets verklighet. De går igenom vad Songur kallat en accelererande modernisering.

Björn Albin, gjorde en undersökning 1993. Hans syfte med undersökningen var att spegla vilken syn invandrare/flyktingar har på äldre situationen i Sverige. Undersökningen var utförd med hjälp av en enkät riktad till invandrare /flyktingar med icke nordiskt födelseland. Resultatet av undersökningen visade att den mest framträdande missuppfattningen om äldre var att ålderspensionärer ofta kände sig ensamma. Undersökningen visade också att invandrare/ flyktingar hade en positiv syn på äldre och äldre situation i Sverige (Albin, 1993)

1.7. Teoretiska utgångspunkter.

Hur människor upplever världen beror på hur de uppfattar den beror på deras gemensamma förutsättningar samt deras kultur. Människor är en kulturskapare som med sina subjektiva avsikter och genom sina vardagshandlingar producerar och vidareför samhället. Men hon är samtidigt kulturbärare: hennes tolkning av världen grundar sig på att hon själv är en social produkt, att hennes kunskaper, attityder och färdigheter formas av det samhälle hon lever i. Samtidigt som världen tolkas subjektivt av varje enskild individ, upplevs den ändå som en gemensam, objektiv verklighet.(Berger & Lukmann, 1967)

Mitt utgångsläge är att den islamska synen på att bli äldre och att vara gammal inte odelat bestäms av religion. Det kan finnas skillnader i synen på åldrandet som kan relateras till andra omständigheter som är specifika för det enskilda landet eller är en lokal företeelse. Jag ser det som väsentligt att även väga in att bli "gammal" i den muslimska kulturen ses som en statushöjning och att åldrandet infaller tidigt i den muslimska kulturkretsen t ex i samband med föräldraskapet och att man då förväntas ägna större tid åt trosutövning. Slutsatsen av detta resonemang är att de skillnader som kan finnas i synen på åldrandet avtar med

individens ökade ålder då mer tid förväntas ägnas åt trosutövning, därför kan man troligtvis finna generella drag i synen på åldrandet som är specifikt för individer med muslimsk bakgrund oavsett nationalitet (Semuelsson, 1999:23)

Vad är det egentligen att vara gammal? När blir man gammal? I alla samhällen dela människor in efter ålder, men hur och av vilka orsaker varierar kraftigt. Det beror på att ålder är en kulturell konstruktion, som beror på kombinationer av en mängd faktorer, som social status, fysiska och psykologiska attribut, fysiska och sociala funktioner (Ronström, 1996:65).

Lars Tornstam hävdar i sin forskning ”Äldre i samhället” att vi i västerländer har en negativ bild av gamla. Pensionärer framställs som andra klassens medborgare, ett B-lag som inte kan vara på sig själva utan måste vårdas och aktiveras. Enligt Tornstam är vårt sätt att tala om gamla är ett uttryck för det som filosofen Harald Ofstad kallar ”vårt förakt för svaghet”. Han menade att vår syn på de äldre som eländiga speglade ett dolt förakt för svaghet. (Tornstam, 1983).

1.7.1 Aktivitetsteori och disengagemangsteori

De två kanske mest spridda teorierna i gero-logisk forskning är aktivitetsteori och disengagemangsteori. Aktivitetsteori, som egentligen inte är något teori alls, utan snarare ett synsätt och en samling antaganden, har under lång tid dominerat socialgerontologin. Den baserades på

Antagandet om ett gott åldrande var förknippat med aktivitet. Antagandet innebar en övertygelse om att den åldrande individen försätta att ha samma behov och önskningar som man hade som medelålders. Därför borde det vara viktigt att fortsätta att vara aktiv i social samvaro med andra människor. Det borde också vara viktigt att ersätta den förlorade yrkesrollen med nya roller i familjeliv.(...) Eftersom åldrandet ofta åtföljs av en rad förluster av olika slag, gäller att motverka dessa genom att hålla sig så aktiv som möjligt (Tornstam 1994:115).

I disengagemangsteori som lanserades av Cummings 1960, hävdas tvärtom att det som i yngre ögon ser ut som passivitet är en naturligt utveckling som bör uppmuntras och stödjas.

Den nya disengagemangsteorin antog att det i oss människor finns en genetiskt nedlagd drift att lösriva oss från samhället när vi blir gamla. Denna drift antogs gå hand i hand med att samhället stöter ut de gamla (Tornstam 1994:115).

Det synsätt som beskrivs ovan var under lång tid det enda inom socialgerontologin. Jag kommer att utnyttja både teorierna för att se hur mycket de stämmer med intervjupersonernas syn på äldre.

2. Resultatredovisning

2.1 Presentation av respondenterna

Av de 68 personer som besvarade enkäten var 46(68%) män och 22(32%) kvinnor.

Tabell 1: Åldersmässig fördelning av de som besvarade enkäten.

Ålder	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69
Antal (%)	5 (7 %)	18 (27 %)	19 (28 %)	19 (28 %)	5 (7 %)	2 (3 %)

Det antal år man varit i Sverige undersökts också Intervjupersonerna angav vilket år man kom till Sverige.

Tabell 2: Intervjupersonernas fördelning med avseende på ankomstår.

Ankomst år	75-84	85-89	90-94	95-01
Antal (%)	15 (22 %)	15 (22 %)	21 (31 %)	17 (25 %)

Intervjupersonerna angav sin högsta skolutbildning.

Grundskola eller motsvarande var högsta utbildning för 22 personer (32 %).

Gymnasieutbildning eller motsvarande var högsta utbildning för 28 personer (41%).

Universitet, högskola eller motsvarande angav 18 personer (27 %) som sin högsta utbildning.

2.2 Kunskaper om äldre

Påståendena 5- 16 behandlar kunskaper om äldre. Det samma som i den undersökning som utfördes 1981 av Lars Tornstam. Inom parentes efter varje påstående anges med siffra vilket nummer den har i den enkät som intervjupersonerna besvarade. Om påståendet är rätt eller fel markeras med ett R respektive F i samma parentes.

Mer än 10 % av ålderspensionärerna är sängbundna (7,F).

Inkorrekt svar från 53 % av intervjupersonerna.

Gruppen personer med kort tid i Sverige (ankomst år 95-01) har i mindre utsträckning svarat felaktigt, endast 29 %.

Högre utbildningsnivå ger mindre antal felaktiga svar.

Tabell 3: Intervjupersonerna svar på *Mer än 10 % av ålderspensionärerna är sängbundna* relaterat till utbildning.

Högstautbildning.	Grundskola	Gymnasium	Universitet
Felsvar %	64%	57%	33%

Inga andra samband ses med avseende på kön eller ålder.

Hälften av ålderspensionärerna har nedsatt hörsel, dvs svårigheter att uppfatta tal mellan flera personer (6,F).

Inkorrekta svar från 59 % av intervjupersonerna.

Även här ses ett samband mellan utbildning och andelen felaktiga svar.

Tabell 4: Intervjupersonerna svar på *Hälften av ålderspensionärerna har nedsatt hörsel, dvs svårigheter att uppfatta tal mellan flera personer* relaterat till utbildning.

Högstautbildning.	Grundskola	Gymnasium	Universitet
Felsvar %	77 %	61 %	33 %

I gruppen med lång tid i Sverige, ankomst år 75-84 respektive 84-89, är andelen felsvar större än i gruppen med kortast tid i Sverige. De två grupperna har en andel med felsvar på 67 % respektive 73 %, den sista gruppen en andel felaktiga svar på 41 %.

61 % av gruppen män svarar fel, hos kvinnorna är motsvarande andel 55 %.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder.

Äldre arbetare råkar oftare ut för olycksfall i arbetet jämfört med yngre (7,F)

Felaktigt svar från 46 % av intervjupersonerna. En person har ej besvarat frågan.

Samman samband mellan hög utbildning och mindre andel felaktiga svar finns här liksom på de tvåtidigare påståenden.

Tabell 5: Intervjupersonernas svar på *Äldre arbetare råkar oftare ut för olycksfall i arbetet jämfört med yngre* relaterat till utbildning.

Högstautbildning.	Grundskola	Gymnasium	Universitet
Felsvar %	50 %	46 %	39 %

Av de intervjupersoner som varit lång tid i Sverige, ankomst 75- 84 anger 27 % felaktigt svar. I de två grupperna med kortast tid i Sverige är andelen felsvar större. För gruppen med 90-94 som ankomstår 62 % felsvar, för gruppen 95-01 53 felsvar.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder eller kön.

Närmare en fjärdedel av ålderspensionärerna umgås ofta med släkt och vänner (8, R)

Felaktigt svar från 28 % av intervjupersonerna.

34 % av männen respektive 24 % av kvinnorna ger fel svar.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder, utbildning eller tid i Sverige.

Nästan hälften av ålderspensionärerna känner sig ofta ensamma (9,F).

Felaktigt svar från 93 % av intervjupersonerna.

Högre utbildning ger här en högre andel felaktiga svar.

Tabell 6: Intervjupersonerna svar på *Nästan hälften av ålderspensionärerna känner sig ofta ensamma* relaterat till utbildning.

Högstautbildning.	Grundskola	Gymnasium	Universitet
Felsvar %	91 %	93 %	94 %

Gruppen intervjupersoner med kort tid i Sverige har lägst andel felaktiga svar. 80 % ger i denna grupp inkorrekt svar.

95 % av gruppen män respektive 86 % av gruppen kvinnor svarar fel.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder.

Nästan hälften av ålderspensionärerna känner leda och otillfredsställdes (10,F).

Inkorrekt svar från 60 % av intervjupersonerna.

Gruppen med kort tid i Sverige har lägst andel inkorrekta svar. I denna grupp svarar 53 % fel.

Männen har en högre andel felsvar än kvinnorna, 65 % respektive 60 %.
Analysen visar inga samband ses med avseende på ålder eller utbildning.

Mindre än en fjärdedel av ålderspensionärerna bor omodernt (11,R).

Inkorrekt svar från 49 % av intervjupersonerna.

Äldre respondenter har ett högre antal felsvar.

Tabell 7: Intervjupersonerna svar på *Mindre än en fjärdedel av ålderspensionärerna bor omodernt* relaterat till ålder.

Ålder	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69
Felsvar %	0 %	33 %	53 %	58 %	80 %	100 %

46 % av männen respektive 55 % av kvinnorna anger fel svar.

Analysen visar inga samband med avseende på tid i Sverige eller utbildning.

Mer än fjärdedel av ålderspensionärerna äger eller har tillgång till fritidshus (12,R)

Inkorrekt svar från 51 % av intervjupersonerna.

Andel felsvar hos gruppen män 48 %, hos kvinnor 59 %.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder, tid i Sverige eller utbildning.

Mer än hälften av ålderspensionärerna har dålig matvanor (13, F)

Inkorrekt svar från 47 % av intervjupersonerna.

Gruppen med högst utbildning, universitet /högskola, har den högst andelen felsvar 72 %.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder, tid i Sverige eller kön.

Mer än var femte ålderspensionärerna är trångbodd (14,F)

Inkorrekt svar från 41 % av intervjupersonerna.

Gruppen med hög utbildning universitet /högskola, har lägst andel felsvar, 22 % i denna grupp.

Andel felsvar hos gruppen män 43 %, hos kvinnor 36 %.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder eller tid i Sverige.

Mer än var tredje ålderspensionär har i småhus (15,R).

Inkorrekt svar från 54 % av intervjupersonerna.

Andel felsvar hos gruppen män 50 %, hos kvinnor 64 %

Analysen visar inga samband med avseende på ålder, tid i Sverige eller utbildning.

Mer än femte ålderspensionär bor institution (16, F).

Inkorrekt svar från 54 % av intervjupersonerna.

Yngre personer har fler felsvar, fränsett gruppen 60-69 år.

Tabell 8: Intervjupersonernas svar på *Mer än femte ålderspensionär bor institution* relaterat till ålder.

Ålder	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69
Felsvar %	100 %	72 %	47 %	42 %	20 %	50 %

Högre utbildning ger lägre andel inkorrekt svar.

Tabell 9: Intervjupersonernas svar på *Mer än var femte ålderspensionär bor institution* relaterat till utbildning.

Högstutbildning.	Grundskola	Gymnasium	Universitet
Felsvar %	73 %	57 %	28 %

Andel felsvar hos gruppen män 56 %, hos kvinnor 50 %

Analysen visar inga samband med avseende på tid i Sverige.

2.3. En jämförelse mellan Tornstams undersökning och min undersökning

En jämförelse med Lars Tornstams undersökning 1981 ger följande resultat.

Tabell 11: Jämförelsen mellan undersökning 1981 och min undersökning med avseende på andelen inkorrekt svar.

Påstående 5-16

5. Mer än 10 % av ålderspensionärerna är sängbundna .

6. Hälften av ålderspensionärerna har nedsatt hörsel, dvs svårigheter att uppfatta tal mellan flera personer.

7. Äldre arbetare råkar oftare ut för olycksfall i arbetet jämfört med yngre.

8. Närmare en fjärdedel av ålderspensionärerna umgås ofta med släkt och vänner.

9. Nästan hälften av ålderspensionärerna känner sig ofta ensamma.

10. Nästan hälften av ålderspensionärerna känner leda och otillfredsställda.

11. Mindre än en fjärdedel av ålderspensionärerna bor omodernt.
12. Mer än fjärdedel av ålderspensionärerna äger eller har tillgång till fritidshus.
13. Mer än hälften av ålderspensionärerna har dålig matvanor.
14. Mer än var femte ålderspensionärerna är trångbodd.
15. Mer än var tredje ålderspensionär har i småhus.
16. Mer än femte ålderspensionär bor institution.

Påstående nummer	Andel inkorrekta svar hos muslimer	Andel inkorrekta svar i Tornstams undersökning
5	53 %	57 %
6	59 %	70 %
7	46 %	30 %
8	28 %	57 %
9	93 %	87 %
10	60 %	54 %
11	49 %	43 %
12	51 %	58 %
13	47 %	65 %
14	41 %	29 %
15	54 %	74 %
16	54%	49 %

Påstående 9 (ensamhet) ger i båda undersökning flesta antal felsvar. Rangordning på vanligaste felsvar skiljer sig därefter mellan de båda undersökningarna. Hos invandrar/ flyktingar med muslimska bakgrund är påstående 10 (led- otillfredställelse) näst vanligast, sedan 6 (hörsel) och 15 –16 (boende småhus eller institution).

Stor skillnader i andel felsvar finns på påstående 6, 8, 13 och 15 där andelen felsvar är lägre hos muslimer. På påstående 7 och 14 har invandrare/ flyktinggruppen med muslimsk bakgrund klart högre andel felsvar.

2.4. Attityder till äldre

Påståenden 17 till och med 24 behandlar attityder till äldre. De uttrycker något positiv eller negativ med avseende på äldre. Påståendet är markerat med fetstil och inom parentes anges vilket nummer den har i enkäten.

Tabell 12: Fördelning av intervjupersonernas svar på **Det är viktigt för yngre att ta del av äldres livserfarenhet (17)**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	47 %	34 %	16 %	3 %	0 %

Längre tid i Sverige ger en lägre andel ”instämmer helt”.

Tabell 13: Intervjupersonernas svar på **Det är viktigt för yngre att ta del av äldres livserfarenhet** relaterat till ankomst år.

Ankomst år	75-84	85-89	90-94	95-01
Instämmer helt i %	24 %	43 %	60 %	67 %

Analysen visar inga samband med avseende på kön, ålder eller utbildning.

Tabell 14: Fördelning av intervjupersonernas svar på **När samhällets resurser minskar bör inte de äldre drabbas av detta (18)**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	51 %	16 %	15 %	7 %	10 %

Analysen visar inga samband med avseende på ålder, kön tid i Sverige eller utbildning.

Tabell 14: Fördelning av intervjupersonernas svar på **Kunskap förändras så snabbt idag att de äldre inte har mycket att delge de yngre (19).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	18 %	29 %	25 %	6 %	22 %

Hos respondenter med lång tid i Sverige, ankomst 75- 84, tar 53 % helt avstånd.

Analysen visar inga samband ses med avseende på kön, ålder eller utbildning.

Tabell 15: Fördelning av intervjupersonernas svar på **De äldre bör lämna plats för de yngre på arbetsmarknaden (20).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	32 %	28 %	16 %	9 %	15 %

35 % av gruppen män instämmer helt mot 27 % av gruppen kvinnor.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder, utbildning eller ankomstår.

Tabell 16: Fördelning av intervjupersonernas svar på **När viktiga beslut ska fattas bör yngre personer fatta dessa (21).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	16 %	27 %	24 %	9 %	25 %

Instämmer helt gör framför allt de med kortaste tid i Sverige. Ankomstår 95-01 36 %. Hos de två grupperna med längst tid i Sverige instämmer 0 % helt.

Analysen visar inga samband med avseende på kön, utbildning eller ålder.

Tabell 17: Fördelning av intervjupersonernas svar på **Det är naturligt att äldre personer är chefer över yngre (22).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	22 %	25 %	21 %	15 %	18 %

Hög andel, 60 %, ”instämmer helt” i åldersgruppen 15-19 å.

Analysen visar inga samband med avseende på kön, utbildning eller tid i Sverige.

Tabell 18:Fördelning av intervjupersonernas svar på **Äldre är konservativa och har svårt att anpassa sig till nya situationer (23).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	19 %	47 %	21 %	9 %	4 %

I åldersgruppen 15-19 instämmer 60 % helt i påståendet.

Analysen visar inga samband med avseende på kön, utbildning eller ankomstår.

Tabell 19:Fördelning av intervjupersonernas svar på **Äldres mognad och erfarenhet gör det möjligt för dem att lösa problem på ett bättre sätt (24).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	34 %	40 %	18 %	9 %	0 %

Analysen visar inga samband med avseende på kön, ålder utbildning eller ankomstår.

2.4.1. Sammanfattning om attityder till ålder

Vid rangordning av påståendena efter i hur hög grad respondenterna helt eller delvis instämmer fås följande tabell. I tabellen markeras om påståendet uttrycker något positivt eller negativt med ett (+) tecken respektive ett (-) tecken.

Påstående 17- 24

17. Det är viktigt för yngre att ta del av äldres livserfarenhet.
18. När samhällets resurser minskar bör inte de äldre drabbas av detta.
19. Kunskap förändras så snabbt idag att de äldre inte har mycket att delge de yngre
20. De äldre bör lämna plats för de yngre på arbetsmarknaden.
21. När viktiga beslut ska fattas bör yngre personer fatta dessa (21).
22. Det är naturligt att äldre personer är chefer över yngre.
23. Äldre är konservativa och har svårt att anpassa sig till nya situationer (23).
24. Äldres mognad och erfarenhet gör det möjligt för dem att lösa problem på ett bättre sätt.

Tabell 20: Rangordning av påståenden efter instämmandegrad helt eller delvis.

Påstående nummer	Positivt eller negativt	Instämmer helt eller delvis
17	+	81 %
18	+	74 %

19	+	67 %
20	-	66 %
21	-	60 %
22	-	47 %
23	+	47 %
24	-	43 %

2.5. Kunskaper om äldre situationen i Sverige

Påstående 25 till 32 tar upp äldre situationen i Sverige. De uttrycker något positivt eller negativt med avseende på äldres situation. Som tidigare markeras inom parentes vilket nummer påståendet har i enkäten.

Tabell 21:Fördelning av intervjupersonernas svar på **Vård och omsorg är utformad på ett så bra sätt i Sverige att äldre kan känna trygghet (25).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	37 %	37 %	16 %	4 %	4 %

Tvåpersoner har ej markerat något alternativ. Instämmer hel gör framför allt de med kort tid i Sverige. Ankomstår 95-01 instämmer 100 %.

46 % av gruppen kvinnor instämmer helt, 0 % tar helt avstånd. Hos gruppen män är andelarna 33 % som instämmer helt, 7 % tar helt avstånd.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder eller utbildning.

Tabell 22:Fördelning av intervjupersonernas svar på **Äldre i Sverige behandlas med respekt och uppskattning (26).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	19 %	25 %	26 %	10 %	19 %

26 % av gruppen män tar helt avstånd från påståendet mot 5 % hos gruppen kvinnor.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder, ankomstår eller utbildning.

Tabell 23:Fördelning av intervjupersonernas svar på **Äldres levnadsstandard är för hög i Sverige (27).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	12 %	22 %	37 %	4 %	25 %

Analysen visar inga samband med avseende på ålder, ankomstår, kön eller utbildning.

Tabell 24:Fördelning av intervjupersonernas svar på **De äldre i Sverige utgör en resurs för samhället som utnyttjas dålig idag (28).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	22 %	32 %	24 %	7 %	13 %

En intervjuperson har ej angivit något alternativ.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder, utbildning, kön eller tid i Sverige.

Tabell 25:Fördelning av intervjupersonernas svar på **De äldre i Sverige lever ensamma och isolerade från samhället (29).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	28 %	41 %	16 %	12 %	3 %

Analysen visar inga samband med avseende på ålder, utbildning, kön eller tid i Sverige.

Tabell 26:Fördelning av intervjupersonernas svar på **Vid sjukdom får de äldre i Sverige sämre behandling inom vården än yngre (30).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	10 %	10 %	18 %	15 %	47 %

De intervjupersoner med kort tid i Sverige, ankomstår 95-01, har den högsta andelen ”tar helt avstånd” 77 % och det minsta andelen ”instämmer helt” 6 %.

Högre utbildning ger mindre andel ”instämmer helt”. Grundskoleutbildade 18 %, gymnasieutbildade 7 % och universitet/högskoleutbildade 5 %. Kvinnor tar i större utsträckning helt avstånd än män från påståendet, 63 % respektive 39 %.

Analysen visar inget samband med avseende på ålder.

Tabell 27:Fördelning av intervjupersonernas svar på **Samhället tar inte tillräcklig hänsyn till de äldres behov vid planering för framtiden (31).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	21 %	38 %	16 %	13 %	10 %

En intervjuperson har ej markerat något alternativ.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder, kön, ankomstår eller utbildning.

Tabell 28:Fördelning av intervjupersonernas svar på **Äldre i Sverige finns ofta på viktiga beslutposter och påverkar samhällets utveckling alltför mycket (32).**

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
Svar i %	13 %	19 %	31 %	18 %	16 %

Two intervjupersoner har ej markerat något alternativ.

Analysen visar inga samband med avseende på ålder, kön, ankomstår eller utbildning.

2.6.1. Sammanfattning om kunskaper om äldres situationen i Sverige

Vid rangordning av påståendena efter i hur hög grad respondenterna helt eller delvis instämmer fås följande tabell. I tabellen markeras om påståendet uttrycker något positivt eller negativt med ett (+) tecken respektive ett (-) tecken.

Påstående 25-32

25. Vård och omsorg är utformad på ett så bra sätt i Sverige att äldre kan känna trygghet.

26. Äldre i Sverige behandlas med respekt och uppskattning (26).

27. Äldres levnadsstandard är för hög i Sverige.

28. De äldre i Sverige utgör en resurs för samhället som utnyttjas dåligt idag .

29. De äldre i Sverige lever ensamma och isolerade från samhället.
 30. Vid sjukdom får de äldre i Sverige sämre behandling inom vården än yngre.
 31. Samhället tar inte tillräcklig hänsyn till de äldres behov vid planering för framtiden.
 32. Äldre i Sverige finns ofta på viktiga beslutposter och påverkar samhällets utveckling alltför mycket.

Tabell 20: Rangordning av påståenden efter instämmandegrad helt eller delvis.

Påstående nummer	Positivt eller negativt	Instämmer helt eller delvis
25	+	74 %
26	-	69 %
27	+	59 %
28	+	54 %
29	+	44 %
30	-	36 %
31	-	32 %
32	-	20 %

3. Analys

Min undersökning är en upprepning av en tidigare studie utförd av Lars Tornstam 1981. Undersökningen 1981 utfördes på ett slumpmässigt urval av Sveriges befolkning. Jag har valt att utföra samma undersökningen på ett urval av invandrare/ flyktingar med muslimsk bakgrund. Vid jämförelse av resultaten går det att konstatera både vissa likheter men också skillnader.

3.1 Kunskap om äldre

I Tornstams studie 1981 var ett av de tydligaste resultaten den stora andel av de svarande som instämde i påståendet att en stor andel äldre människor ofta känner sig ensamma. 1981 uppfattade 87 % av de svarande detta som ett sant påstående. Hos invandrare/flyktingar med muslimsk bakgrund är denna uppfattning ännu starkare än vid Tornstams undersökning. En förklaring till att ålderspensionärer uppfattas som ensamma är säkert den bild som ges genom massmedia. Undersökning tyder på att denna bild inte har förändrats under de år som gått

mellan undersökningarna. Enligt Tornstam är en vanlig föreställning att gamla i högre utsträckning än andra lider av ensamhet och frivillig social isolering. Föreställningen hänger ihop med ideer om modernisering som en generell utveckling från ”Gemeinschaft” till ”Gesellschaft”, dvs från mer till mindre gemenskap (Tornstam 1994:162).

Att vilja vara ensam anses som ett typiskt drag i den svenska kulturen (Daun 1989, s86). Det är troligt att man som muslim upplever detta och missuppfattningen om ålderspensionärernas ensamhet förstärks.

I övrigt skiljer sig resultatet mellan de båda undersökningarna när det gäller rangordning av olika påståenden som ger flest felsvar. Som nummer två i flest antal felsvar kommer påstående 10, att ålderspensionärer känner leda och otillfredställelse. Att detta påstående får hög andel felsvar ser jag som kopplat till synen på ålderspensionärerna som ensamma. Ensamhet, leda och otillfredställelse är begrepp som ligger nära varandra.

Tredje flest antal felsvar får påstående nummer sex, om ålderspensionärernas hörsel. Detta påstående får ett lägre antal felsvar i jämförelse med Tornstams undersökning.

Som fjärde vanligast när det gäller felsvar finns påstående 15 och 16 som behandlar boendeformer. Respondenterna överskattar antalet ålderspensionärer som bor på institution respektive underskattar andelen som bor i småhus. Det tyder på att man som muslimer upplever samhällets roll som större än vad den är när det gäller boende för ålderspensionärer. Enligt Farbia Hajihaserni, journalist och samhällsvetare, har de muslimska värderingarna påverkats med tiden av den omgivande svenska kulturen. Där är familjens ansvar för äldreomsorg mindre framträdande och samhället ska hjälpa de behövande äldre människor och anhöriga (Hajihaserni, 1994, s71). I intervjuer med invandrade iranier visar det sig att den norm man haft med sig från Iran, om att gamla ska vårdas av sina barn, nu börjar luckras upp (Ronström, 1996:96).

Boendet kan naturligtvis också kopplas till uppfattningar om ekonomin. Ser man ålderspensionärerna som en ekonomisk svag grupp kommer boendet också att påverkas av detta.

Undersökningen 1981 visade att kunskapsnivå var högre bland de äldre som svarade. Det fanns också ett negativt samband mellan hög utbildningsbakgrund och låg kunskapsnivå dvs ju högre utbildning desto lägre kunskapsnivå

Inget av dessa båda samband ses i undersökningen på muslimer. Högre utbildning ger ett mindre antal felsvar på fyra påståenden. Sambandet hög utbildning och låg kunskapsnivå ses vid två påståenden. Det finns alltså snarare ett samband mellan hög utbildningsnivå och högre kunskapsnivå

Den störste skillnaden i andel inkorrekt svar mellan 1981 års undersökningen och denna finns vad gäller påstående åtta (umgås ofta med släkt och vänner). Det finns en högre kännedom om att äldre i stor utsträckning har sociala kontakter. Kvinnor har lägre andel inkorrekt svar, detta ser jag som ett uttryck för att det kvinnor som sköter de sociala kontakter i den muslimska familjen och genom detta också får större kunskap (Eyrumlu, 1989:13).

Längre tid i Sverige resulterar inte heller i bättre kunskaper om äldre. Snarare är tendensen att kort tid i Sverige ger ett lägre antal felsvar. På fyra påståenden ser man detta samband och i svaren på ett påstående det motsatta. En möjlig förklaring är att man under den första tiden i Sverige deltar i utbildningar som tar upp det svenska samhället på olika sätt. Denna grupp har alltså möjligen mera aktuell kunskap.

Om kunskapsnivå om ålderspensionärer totalt sett skiljer sig åt i de två undersökningarna är svårt att säkert avgöra. Ett genomsnitt i andel felsvar ger 1981 års undersökning 56 % och i denna undersökning 54 %. Detta tyder på samma kunskapsnivå

Samma uppfattning kan man, vid jämförelse mellan de båda undersökningarna dels den från 1981 och dels denna undersökning konstatera att:

Samband i 1981 års undersökning mellan högre ålder och högre kunskapsnivå respektive högre utbildning och lägre kunskapsnivå ses inte i denna undersökning.

Kunskapsnivån totalt sett verkar samma mellan de båda undersökningarna.

3.2 Attityder till äldre

Undersökningens resultat när det gäller attityder till äldre (påstående 17-24) ger ett mönster av att invandrare/flyktingar med muslimsk bakgrund har en positiv bild av äldre.

De tre påståenden där störst andel personer svarar ” instämmer helt/delvis ” uttrycker samtliga något positivt om äldre.

Högst rangordnas påståendet att det är viktigt att ta del av äldres livserfarenhet.. Enligt Eyrumlu, fil. Dr. i sociologi vid Göteborgs universitet, är att bli äldre i muslimska länder inte

att man förlorar i betydelse i samhället eller inför sina anhöriga, utan snarare tvärtom (Eyrumlu,1998, s314). Det vill säga att äldres baskunskaper, insikter och erfarenheter inte bara är användbara utan nödvändiga i de yngres vardag. I arabiska länder säger man ” ju äldre desto klokare”. Då längre tid i Sverige ger lägre andel som instämmer helt kan detta vara en attityd som är beroende av att man har en ny syn på äldres livserfarenhet. Kopplat till detta kommer påståendet att äldres större mognad och livserfarenhet gör det möjligt för dessa att bättre lösa problem. Äldre ses som en kunskapskälla som är viktig att utnyttja.

Respondenternas svar tyder också på att äldre ses som en grupp som bör skyddas från försämringar. Påståendet om att äldre inte bör drabbas när samhällets resurser minskar rangordnas som nummer tre med avseende på andel svarande som instämmer helt/delvis. Högst andel instämmer helt/delvis när det gäller ett negativt påstående får påståendet att äldre är konservativa och har svårt att anpassa sig till nya situationer. Det kan vara ett uttryck för att äldre ses som de som vill hålla kvar gamla mönster också med avseende på kultur och kulturolikheter. Att den yngsta åldersgruppen instämmer i hög grad kan sannolikt vara ett naturligt uttryck för tonårens vilja till självständighet och frigörelse.

Kring påståendet att äldre bör lämna plats för yngre på arbetsmarknaden instämmer 60 % av de intervjuade helt eller delvis. Inom den islamiska kulturen betraktar man precis som på teatern, människorna som aktörer, som har att spela de roller som förväntas av dem. I livets olika sammanhang förväntas olika saker av oss. Olika människor i vår omgivning riktar också olika förväntningar på hur vi skall bära oss åt och bete oss, och vi har också förväntningar på hur vi själva skall vara. I en hadith (tradition = yttrande som tillskrivs Muhammed) sägs

”I barndomen leker man och lär sig de elementära grunderna för mänsklig samvaro. När du är ung måste fullborda din utbildning och tänka på den äkta kärleken. När du är medelålders måste du fullborda rollen som barnuppfostrare och föräldrer. I ålderdomen måste du njuta av dina dagar. Var och en har sin roll och varje roll har sina villkor. (Min översättning från arabiska). (Ahadith Muhammed, 1998)

Enligt islam finns det inte anledning att pensionärer konkurrerar med ungdomer eftersom de har fullbordat sin roll som arbetare och det är dags att klä på sig ålderdomens roll och börjar en ny roll som kompletterar de andra rollerna som man hade tidigare i livet.

Mindre än hälften instämmer helt eller delvis i att kunskap förändras så snabbt att äldre inte har mycket att delge de yngre. Då en stor andel av intervjupersonerna tidigare i hög grad instämt i påståenden om vikten av äldres livserfarenhet och mognad är detta ett logiskt mönster.

Respondenternas svar tyder på att chefskapet inte kopplas till ålder. Ett antagande kan vara att man ser kompetensen som i högre grad avgörande. En hög andel i de grupperna med kort tid i Sverige ser dock det som naturligt att äldre är chefer. Frågan är hur den skall tolkas. I islamiska kultur ser man att det är naturligt att äldre har auktoritet. Det är möjligen ett uttryck för att man i denna grupp fortfarande har samma syn. En hög andel i yngsta åldersgruppen ser det som naturligt att äldre är chefer. Det är möjligen ett uttryck för att man i denna åldersgrupp fortfarande i familjen har äldre som förebilder och ser dessa som en naturlig auktoritet.

Undersökningen ger som tidigare angetts en bild av att invandrare/flyktingar har positiva attityder till äldre. Hög grad av instämmande helt/ delvis ses framför allt i positiva påståenden. Äldre ses som bärare av livserfarenhet, mognad och som varande goda problemlösare. Äldre bör skyddas mot försämringar som drabbar samhället i övrigt. De uppfattas dock som konservativa och har svårt med nya situationer. Äldre bör dock lämna plats för de yngre när det gäller tillgång till arbete.

3.3 Kunskaper om äldres situation i Sverige

Undersökningens tredje del behandlar attityder till äldres situation i Sverige och omfattar påståendena 25-32.

Det påstående som respondenterna starkast instämmer i är att vård och omsorg är utformad på ett sådant sätt att äldre kan känna trygghet. I islamvärlden vårdas de flesta sjuka och gamla i hemmet. Ur ett religiöst perspektiv är det en skyldighet för barnen att ta hand om sina föräldrar när det blir nödvändig (Samuelsson, 1999, s52).

Det finns hos undersökningsgruppen ett stort förtroende för den vård och omsorg som idag är uppbyggd. Det är uteslutet i den muslimska kulturen att lämna sina gamla till andra personer att ta hand om det skulle skada familjens heder (Järtelius, 1984:70). Det saknas både möjligheter och tankar på att samhället skulle erbjuda vård av gamla människor (ibid). Men

det är många av intervjupersonerna som anser att sjukvården i Sverige ger bättre service och tjänster till äldre.

Påståendet att äldre lever ensamma och isolerade från samhället kommer som nummer två i instämmande grad. Då undersökningen tidigare visat att uppfattningen om äldre som ensamma är mycket uttalad är detta en logisk konsekvens.

Respondenterna instämmer helt/delvis också i hög grad i att samhället inte tar tillräcklig hänsyn till äldres behov vid planering.

I påståenden att äldre är en resurs som utnyttjas dåligt instämmer 54% av respondenterna. Att man ser äldre som resurs avspeglas också tidigare svar där äldres livserfarenhet och mognad uppfattas som viktiga.

Mindre än hälften anser att äldre behandlas med respekt och uppskattning. Skillnaden mellan män och kvinnor är stor, 26% av männen tar hel avstånd mot detta och enda 5% hos kvinnorna. En tolkning är att framför allt männen upplever en förändrad roll i en ny kultur med avseende på värden som respekt och uppskattning. Enligt Heyman har familjerollen, som är en del av identiteten förändrats. Många kvinnor börjar för första gången förvärvsarbete och tjäna egna pengar. Deras gamla roll som hustru och mamma förändras och förvandlas. Männen blir på många sätt de största förlorarna. Många har haft en mycket utpräglad roll som ”patriark”. De har fört familjen talan utåt i samhället. Andra familjemedlemmar har respekterat deras ledarroll. Männen ser sina gamla patriarkaliska roller, som en man och fader, blir hotad och förändrade (Heyman,1990:41-42).

Det påstående som får minsta andel instämmande helt/delvis är att äldre får sämre behandling inom vården. Detta har ett naturligt samband med att respondenterna tidigare i mycket hög grad instämmer i att vård/omsorg är så bra att äldre kan känna trygghet. Kvinnor tar i större utsträckning än män avstånd från att äldre får sämre behandling inom vården. En tolkning av detta kan vara att kvinnorna ofta är de som har ansvaret för omsorg/vård inom familjen och oftast har tagit kontakten när professionell hjälp behövs. Denna hjälp har upplevts som positiv. Gruppen med kortast tid i Sverige tar också i hög grad avstånd från påståendet.

Svaren på undersöknings del om muslimer attityder till äldres situation i Sverige ger en något blandad bild. Det finns ett stort förtroende för vård och omsorg om äldre i samhället och dess

utformning. Äldre uppfattas som ensamma och isolerad från samhället, en resurs som samhället utnyttjar dåligt och tar för lite hänsyn till vid planering. Mindre än hälften anser att äldre behandlas med respekt, uppskattning, har hög levnadsstandard eller påverkar samhället för mycket genom viktiga beslut.

4. Slutdiskussion

Innan jag började skriva min undersökning hade jag en tanke om att skillnaderna mellan svenskarnas syn på äldre och invandrare med muslimsk bakgrund är stor, mycket stor. Efter två månaders arbete med undersökning sitter jag framför resultat som säger att jag hade fel.

Jämförelser mellan Tornstams undersökning och min undersökning visar att kunskaper om äldre skiljer sig inte mellan de båda undersökningarna. 93% av intervjupersonerna anser att äldre känner sig ofta ensamma. När jag lämnade mitt land för många år sedan sa min mamma till mig ”min son, jag vet inte om jag kommer att träffa dig igen, men mitt råd dö inte där ensam liksom de, återvänd till ditt och dö bland dina vänner och din familj”. Trots att min mamma inte varit i Sverige, inte heller i något land utanför Irak hade hon en bild av att äldre i Europa dör ensamma och känner sig ensamma. Den bilden finns hela tiden i Orientens tanke. I Sverige har man bara fått bekräftelse. Jag vet ej om ensamhet drabbar även muslimer som bor på Rosengård eller Helsingborg. För att få svar på min fundering skulle jag formulera påstående på ett annat sätt. Jag har frågat min klient som är 70 år gammal och bor med sina barn och barnbarn på Rosengård om han känner sig ensam. Han frågade mig om jag inte gör det?. Han sa att vi inte lever i vårt land vi är ensamma oavsett hur gamla vi är.

Jag anser att muslimernas syn på äldre skiljer sig från aktivitetsteorin och disengagemangsteorin. Att ta hand om äldre i familj innebär i den islamiska kulturen samtidigt att få en realistisk chans att aktivt delta i den nya familjens dagliga liv. De gamla föräldrarna bör inte förhindras från att känna sig som familjens oskiljaktiga och ständiga medlemmar. Därigenom medför detta inte bara en komplicerad relation av maktkamp och kärlek utan också ansvar, skyldighet och trygghet i det ömsesidiga förhållande, som byggs upp mellan nya kärnfamiljer och de äldre föräldrarna. Gamlingar har inte behov att aktiveras eftersom de är redan aktiva i sin roll. Inte heller kommer människor att lösryvas från

samhället när de blir gamla. Enligt den muslimska kulturen är människorna naturligt aktiva från födelsen till döden.

Slutligen är undersökningens resultat baserade på en liten undersöknings grupp, 68 personer svarade på enkäten. Det är möjligt att nyanseringar i resultatet skulle få med en större grupp av intervjupersoner.

Den bild som illustreras med i huvudsak positiva attityder till äldre kan i viss mån också beror på de påståenden som ställts. Det kan finnas negativa attityder som kommit fram om påståenden varit annorlunda eller täckt andra områden. En studie där också kvalitativa metoder används vore en möjlig väg att gå för att nyansera resultatet med avseende på positiva respektive negativa attityder hos intervjupersonerna.

Källförteckning

- Albin, B, 1993, *Invandrare och flyktingars kunskap om och attityder till äldre*. Vårdhögskolan i Växjö.
- Bernström, M, 1998, *Koranens budskap*. Stockholm, Proprius.
- Cowgill, D O., 1983, *Around the World*. Wadsworth Publishing company.
- Cowgill, D O. Holmes, L D, 1972, *Aging and Modernization*. New York, Meridith corporation
- Dahl, L 1981, *Äldre invandrare*. Lindköping: Tryckeri AB.
- Daun, Å, 1994, *Svenska Mentalitet*. Stockholm, Raben & Sjögren.
- Eyrumlu, Reza.,1998, *Iranska familjer i Sverige.*, Uppsala: Nina Tryckeri
- Hajighasmi, F., 1994, *Invandring på gamla dar*. Stockholm, Tryckgruppen AB
- Hammarström-Tronstam, G.,1975,*Det sociala ådrandet*. Uppsala, Uppsala offset center AB.
- Hjärpe, J., 1992, *Islams värld*. Brevskolan.
- Holme, I. Solvang, B.,1997, *Forskningsmetodik*. Lund, Studentlitteratur.
- Holms, L D., 1983, *Other cultures,elder Years*. Minneapolis, Burgess Publishing company.
- Järtelius, A.1984, *Äldre invandrare – en bortglömd grupp*. Kristianstad: Boktryckeriet AB Kristianstad.
- Khade, Naser.1998, *Familjeliv och levnadsmönster bland mellanösterns muslimer*. Finland: WSOY.
- Laukkanen, M & Östnös, A., 1986, *Invandrarlandet Sverige- det nya folkhemmet*. Lund. Studentlitteratur
- Ponzio, S.,1996, *Äldre och invandrare*. Stockholm: Tryckgruppen.
- Patel, R, Tebelius, U.,1987, *Grundbok i forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Repstad, P.1988, *Närhet och Distans, kvalitativa metoder i samhällsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Ronström, O, red. 1996, *Vem ska ta hand om de gamla invandrarna?* Stockholm: Tryckgruppen AB.
- Samuelsson,S.1999, *Muslimers möte med svensk sjukvård och skola*. Studentlitteratur, Lund.
- Songur, W. 1996, *Äldre invandrare i tre europeiska städer*. Stockholm: Tryckgruppen AB:
- Svenning, C.,1996, *Metoboken*. Lund, Lorentz förlag
- Tornstam, L., 1983, *Kunskaper och okunskaper om äldre*. Uppsala, Uppsala Universitet.
- Tornstam, L. Mfl, 1983, *Äldre i samhället del 2*. Stockholm, Liber förlag.
- Tornstam, L., 1984, *Sociala attityder till äldre.* Uppsala, Uppsala Universitet.
- Tornstam, L., 1985, *Känslomässiga attityder till äldre*. Uppsala, Uppsala Universitet.
- Tornstam, L., 1994, *Åldrandets socialpsykologi*.Stockholm, Raben & Sjögren.
- Trondman, M.,1991, *Kultursociologi*. Växjö Högskola
- Trondman, M.,1999, *Kultursociologi i praktiken*. Lund, studentlitteratur.
- Zettersteen, K.V., 1994, *Koranen*. Stockholm, Wahlsröm & Widstrand
- Arabiska källor:
- Al-Smani M,1993, *Ehadith Mohammed*, Kairo.

**Lunds universitet
Socialhögskolan**

ENKÄTUNDERSÖKNING

1. Är du

Man

Kvinna

2. Vilket år är du född.....

3. Kom till Sverige år.....

4. Högsta skolutbildning

Grundskola

Gymnasieutbildning

Universitet

Avgör för vart och ett av de påståenden som följer nedan om du tror att det stämmer med verkligheten eller ej-om det rätt eller fel.

Som ålderspensionär räknas person över 65 år.

5. Mer än 10 % av ålderspensionärerna är sängbundna .

Rätt

Fel

6. Hälften av ålderspensionärerna har nedsatt hörsel, dvs svårigheter att uppfatta tal mellan flera personer.

Rätt

Fel

7. Äldre arbetare råkar oftare ut för olycksfall i arbetet jämfört med yngre.

Rätt

Fel

8. Närmare en fjärdedel av ålderspensionärerna umgås ofta med släkt och vänner.

Rätt

Fel

9. Nästan hälften av ålderspensionärerna känner sig ofta ensamma.

Rätt

Fel

10. Nästan hälften av ålderspensionärerna känner leda och otilfredsställes.

Rätt

Fel

11. Mindre än en fjärdedel av ålderspensionärerna bor omodernt.

Rätt

Fel

12. Mer än fjärdedel av ålderspensionärerna äger eller har tillgång till fritidshus.

Rätt

Fel

13. Mer än hälften av ålderspensionärerna har dålig matvanor.

Rätt

Fel

14. Mer än var femte ålderspensionärerna är trångbodd.

Rätt

Fel

15. Mer än var tredje ålderspensionär har i småhus.

Rätt

Fel

16. Mer än femte ålderspensionär bor institution.

Rätt

Fel

Avgör för vart och ett av följande påstående i hur hög grad du instämmer med detta.

Med äldre avses person som är 65 år eller äldre.

17. Det är viktigt för yngre att ta del av äldres livserfarenhet.

Instämmer
helt

Instämmer
delvis

Tveksam

Tar delvis avstånd

Tar helt avstånd

18. När samhällets resurser minskar bör inte de äldre drabbas av detta.

Instämmer
helt

Instämmer
delvis

Tveksam

Tar delvis avstånd

Tar helt avstånd

19. Kunskap förändras så snabbt idag att de äldre inte har mycket att delge de yngre

Instämmer
helt

Instämmer
delvis

Tveksam

Tar delvis avstånd

Tar helt avstånd

20. De äldre bör lämna plats för de yngre på arbetsmarknaden.

Instämmer
helt

Instämmer
delvis

Tveksam

Tar delvis avstånd

Tar helt avstånd

21. När viktiga beslut ska fattas bör yngre personer fatta dessa (21).

Instämmer

Instämmer

Tveksam

Tar delvis avstånd

Tar helt avstånd

helt delvis

Avgör för vart och ett av följande påstående i hur hög grad du instämmer med detta.
Med äldre avses person som är 65 år eller äldre.

22. Det är naturligt att äldre personer är chefer över yngre.

Instämmer helt Instämmer delvis Tveksam Tar delvis avstånd Tar helt avstånd

23. Äldre är konservativa och har svårt att anpassa sig till nya situationer (23).

Instämmer helt Instämmer delvis Tveksam Tar delvis avstånd Tar helt avstånd

24. Äldres mognad och erfarenhet gör det möjligt för dem att lösa problem på ett bättre sätt.

Instämmer helt Instämmer delvis Tveksam Tar delvis avstånd Tar helt avstånd

25. Vård och omsorg är utformad på ett så bra sätt i Sverige att äldre kan känna trygghet.

Instämmer helt Instämmer delvis Tveksam Tar delvis avstånd Tar helt avstånd

26. Äldre i Sverige behandlas med respekt och uppskattning (26).

Instämmer helt Instämmer delvis Tveksam Tar delvis avstånd Tar helt avstånd

27. Äldres levnadsstandard är för hög i Sverige.

Instämmer helt Instämmer delvis Tveksam Tar delvis avstånd Tar helt avstånd

28. De äldre i Sverige utgör en resurs för samhället som utnyttjas dålig idag .

Instämmer helt Instämmer delvis Tveksam Tar delvis avstånd Tar helt avstånd

29. De äldre i Sverige lever ensamma och isolerade från samhället.

Instämmer helt Instämmer delvis Tveksam Tar delvis avstånd Tar helt avstånd

30. Vid sjukdom får de äldre i Sverige sämre behandling inom vården än yngre.

Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
☐	☐	☐	☐	☐

31. Samhället tar inte tillräcklig hänsyn till de äldres behov vid planering för framtiden.

Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
☐	☐	☐	☐	☐

32. Äldre i Sverige finns ofta på viktiga beslutposter och påverkar samhällets utveckling alltför mycket.

Instämmer helt	Instämmer delvis	Tveksam	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
☐	☐	☐	☐	☐